

Posudek oponentky práce

Michal Dudáš: Studie destiček ema zavěšovaných v šintoistické svatyni Rokkó Jahata Džindža v Kóbe

Bakalářská práce na Fakultě humanitních studií UK

Bakalářská práce Michala Dudáše pojednává o praxi zavěšování destiček ema v Japonsku; je založena na analýze textů na destičkách sesbíraných v konkrétní šintoistické svatyni a dále na rozhovorech s japonskými studenty. Tematické zaměření práce je poměrně široké. Za svůj cíl si autor stanovil „...*předložením interpretace psaní destiček ema současnými Japonkami a Japonci přispět ke studiu soudobého japonského náboženství.*“ (Str. 6) Text se věnuje tomu, jak je tato praxe aktéry vnímána, co pro ně znamená, nakolik ji můžeme chápat jako náboženskou a jaké další aspekty v ní můžeme vysledovat. Práce se dotýká i diskuzí o podobě současné japonské religiozity. Na teoretické rovině se autor opírá zejména o religionistické a antropologické studie, které byly na téma destiček ema a japonského náboženství v minulosti publikovány.

V první řadě musím ocenit, že autor zvládl poměrně dlouhý pobyt v Japonsku, kde se úspěšně zorientoval a nasbíral relevantní data. V odlišném kulturním prostředí se podle všeho pohyboval citlivě, se snahou o porozumění i s velkým důrazem na respektování zásad etiky antropologického výzkumu. V práci autor poměrně jasně ukazuje, že se o japonskou kulturu a společnost zajímá a že se v problematice orientuje.

Nyní již konkrétněji k jednotlivým částem práce. V teoretické části autor nejprve uvádí čtenáře do kontextu: popisuje historii i současnou podobu praxe psaní destiček ema a věnuje se i náboženství šintó. Tato část je dosti stručná, nicméně potřebám práce zcela odpovídá.

V další kapitole autor přechází k metodologii. Zde již mám několik výhrad, popřípadě nejasností.

1. Autor používá dva hlavní zdroje dat: nápisy na destičkách ema zavěšených ve svatyni během jeho výzkumu a dále rozhovory se studenty univerzity v Kóbe. Zvolil tedy pro rozhovory odlišné informátory, než ty, kdo byli autory analyzovaných nápisů. To samo o sobě samozřejmě není chybou (ačkoli – jak autor na str. 19 sám velmi správně poznamenává – nápisy jsou bez rozhovorů s pisateli vytrženy z kontextu a existuje tak určité riziko dezinterpretace), vidím zde ale několik problematických momentů:
 - Největší problém z mého pohledu je, že autor nijak nereflektuje specifickou skupinu, kterou pro rozhovory, z nichž čerpal naprostou většinu dat pro analýzu, zvolil. Šlo o studenty místní univerzity, tedy o skupinu, o níž je známo, že se co do religiozity obvykle do určité míry liší od zbytku společnosti. Kromě toho autor s hledáním informátorů začal v klubu sloužícím pro navazování kontaktů mezi japonskými a zahraničními studenty (str. 16), tedy opět v osobitém prostředí. V práci mi chybí reflexe těchto skutečností a úvaha nad tím, jak výběr takto specifických informátorů mohl ovlivnit závěry výzkumu. Je pouhou náhodou, že nikdo z informátorů z univerzitního prostředí se s žádným náboženským vyznáním

neztotožňoval (str. 24), zatímco dva informátoři získání mimo univerzitu (viz níže) ano?

- Autor provedl i dva rozhovory s aktéry, s nimiž se seznámil náhodně mimo univerzitní prostředí. Ty označuje jako „výjimečné“ a v textu empirické části je používá jako jakési „srovnání“. Jejich výpovědi typicky stojí v kontrastu vůči výpovědím ostatních informátorů a autor sám říká, že informace od nich uvádí odděleně, aby „nenarušil konzistentnost svého vzorku“ (str. 16). Chybí ale zamyšlení nad tím, v čem a proč se tito informátoři liší, a není tak jasné, čeho vlastně chce autor dosáhnout tím, že tyto rozhovory do analýzy zařadil. V tomto směru práce obsahuje pouze obecné tvrzení, že je zařazuje „pro uvedení širšího kontextu“ (str. 16). Analýza navíc kvůli tomuto postupu do určité míry ztrácí na konzistenci.
 - Spíše drobná nejasnost spočívá v autorově zdůvodnění toho, proč se rozhodl informátory získat mimo svatyni. Daný postup by byl pochopitelný, pokud by jej autor zdůvodnil např. tím, že nechtěl aktéry vyrušovat při poměrně osobní činnosti, případně kdyby zjistil, že aktéři v této situaci nejsou k rozhovorům svolní (což je pravděpodobné). Autor ale jako důvod uvádí, že se mu nepodařilo získat vhodného *gatekeepera*, který by jej doporučil a formálně představil vedení svatyně, které by pak oslovování informátorů schválilo. Proto se „...raději nesnažil „vetřít“ mezi personál svatyně...“ (str. 20). Proč ale autor personál svatyně neoslovil sám? Oslovit přece nutně neznamená „vetřít se“.
2. Dále v části věnované metodologii autor uvádí, že rozhovory prováděl částečně japonsky a částečně anglicky, nezmiňuje ale, jaká je úroveň jeho japonštiny. V práci postrádám alespoň stručnou reflexi toho, jak mohl problém překladu mezi třemi odlišnými jazyky ovlivnit interpretaci závěrů práce, zda nemohlo dojít ke zkreslení některých významů apod.

Příklad: Na str. 25 autor cituje informátora, podle něhož je dobré, že se „dá spolehnout“ na pověru, což v češtině zní poměrně paradoxně. Má výraz užívaný pro „pověru“ v japonštině podobně negativní konotace jako v češtině? V tomto a podobných případech se otázky překladu nabízejí a čtenář by ocenil alespoň stručné vysvětlení.

Po části věnované metodologii Michal Dudáš přechází k empirické části. Na té je velmi znatelné, jak široce byly formulovány výzkumné otázky. Empirická část je členěna podle jednotlivých aspektů, které informátoři v souvislosti s psaním destiček ema zmínili (například vztah k religiozitě, tradice, emoce, komunikace s druhými lidmi, zábava atd.). Autor tedy v analýze nehledá odpovědi na konkrétní otázky, ale prostě seznamuje čtenáře s tím, co mu informátoři v souvislosti s destičkami ema sdělili. Práce má z tohoto důvodu značně popisný charakter a i její závěry jsou obecné a nepříliš překvapivé: „Na své výzkumné otázky tedy odpovídám tak, že pro Japonky a Japonce, kteří emy píší a čtou, jsou destičky ema součástí a hmotným důkazem o tradiční akci komunikace s nadpřirozenem, se sebou samým a s jinými lidmi, kterou je jejich psaní. Akce psaní emy může být součástí vyrovnávání se se závažnou životní situací, nebo pouze zábavnou akcí, v každém případě spojenou s cítěním a sdílením pocitů.“ (Str. 60-61) Autor tedy, pokud jeho závěr poněkud zjednodušíme, dochází k tomu, že na psaní destiček ema u aktérů existují různé náhledy a že tato činnost má množství aspektů (sociální, kulturní, psychologické atd.). Není ovšem možné něco takového říci v zásadě o jakékoli náboženské či rituální aktivitě?

Na teoretické rovině se autor v analýze opírá především o studie již dříve na téma destiček ema a japonské religiozity publikované, s obecněji zaměřenými antropologickými teoriemi a koncepty takřka nepracuje. Vzhledem k tomu, že praxe psaní destiček ema byla podle všeho v minulosti již v těchto obecných ohledech popsána, vyvstává otázka, proč se autor ve své práci buďto nezaměřil na nějaký konkrétní, dosud neprozkoumaný aspekt, případně proč nevyužil nějaký teoretický koncept, který by mu umožnil se na téma podívat novým způsobem. Ve výsledku se tak na práci jeví jako zajímavější autorovy postřehy o současné podobě japonské religiozity než jeho zjištění o samotné praxi psaní destiček ema.

Po formální stránce je práce kvalitní; je psána čtivě, srozumitelně a kultivovaným jazykem. Menší výhradu zde mám snad jen k tomu, jak autor nakládá s citacemi a parafrázemi rozhovorů. Na rozhovory nijak neodkazuje; nedrží se ani časté praxe, kdy jednotliví aktéři dostávají fiktivní jména a uvádí se datum provedení rozhovoru. Kromě dvou „výjimečných“ informátorů všichni ostatní v textu vystupují jako jednolitá masa „studentů“. Přímé citace aktérů autor graficky odlišuje od zbytku textu kurzívou, parafráze rozhovorů pak ale nijak odlišeny nejsou: ani graficky, ani odkazem. Vzhledem k tomu, že se v empirické části organicky prolínají parafráze literatury s parafrázemi rozhovorů, místy čtenář váhá, zda nějakou myšlenku autor vyvodil ze svého výzkumu, či zda ji přebírá z literatury.

Celkově vzato Michal Dudáš zvládl pobyt v terénu, prokázal schopnost použít základní metody a techniky etnografického výzkumu, stejně jako schopnost pracovat s odbornou literaturou. Za pomoci existujících popisů určité praktiky popsal její aktuální podobu a náhledy současných aktérů na ni, a to čtivým a kultivovaným způsobem. Největší slabinu práce spatřuji v určité rezignaci na konkrétní badatelský přínos a v dílčích nejasnostech v oblasti metodologie, které byly popsány výše. Cíl práce stanovený v jejím úvodu tak byl dle mého názoru naplněn z části. Z těchto důvodů práci doporučuji k obhajobě a navrhuji hodnotit jako velmi dobrou.

V Praze dne 16. 9. 2019

Mgr. Kateřina Horská